ח. **רש"י ד"ה אי נימא כו'.** שנתים ימים אחר לידתו של שלמה הרג אבשלום את אמנון וברח לגשור וישב שם שלש שנים הרי חמש שנים לשלמה, וכששב מגשור שפייס יואב את דוד ע"י התקועות להשיבו ישב בירושלם שנתים ואח"כ מרד כו', וע' רש"י נזיר ה' ע"א ד"ה לקץ מ' שנה כו' שאבשלום היה יודע שעתיד דוד למלוך ארבעים שנה וכשנתמלאו מ' שנה משאלו ישראל מלך כו' אחרי ל"ז שנה שמלך דוד טעה אבשלום ואמר עכשיו הגיע הקץ של אבא ואלכה לחברון להסב לי שם המלוכה כו', ובתוס' שם דדוד מלך ה' שנים אחר מעשה דאבשלום כו' וראה תמורה ט"ו א ובתוס' שם.

ט. **ותניא כל שנותיו של דואג אינו אלא ל"ד.** ע' ריש שמואל ב' ויהי ביום השלישי והנה א י ש בא מן המחנה מעם שאול וגו' ויאמר דוד אל ה נ ע ר המגיד לו איך ידעת כי מת שאול ויהונתן בנו ויאמר הנער המגיד לו נקרא נקראתי בהר הגלבוע וגו', וע' בפסיקתא דר"כ פס' זכור (כ"ח ב) אר"י דואג האדומי היה כו' וראה בהערות רש"ב שם, ויתכן שזהו דפתח „א י ש בא" ומסיים ב„נער" שהיה איש ידוע אביר הרועים ועכ"ז נער בשנים שלא הגיע לאמצע שנותיו.

י. **דל תרתי שני לתלתא עבורי.** בס' גור אריה הביא קושיא הלוא רוב נשים יולדות לתשעה ניזיל בתר רובא כו' ונראה דכמו שבדורות הראשונים נגמר גידולן מהר בשמונה שנים כן גם גידול העיבור בבטן נגמר מהר יותר ואם עכשיו רק מיעוטא יולדות לשבעה אז בימי קדם רובא ילדי לז' חדשים.

יא. **זכת שבע אולידא בשית.** ולא היתה „בת־שבע" אז בת שבע, וע' זהר אחרי ע"ח ב דההיא יומא דנטל דוד ברתיה דשאול מלכא נטיל לה אוריה כו' ובניצוצי זהר שם, וע' קדושין י' בקטנה שנתקדשה ונתגרשה אין אביה מקבל את גטה ולפ"ז גם אם שכל היוצא למלחמת בית דוד כתב גט כריתות לאשתו צ"ע מי יכול היה לקבל גט לבת שבע, כן צ"ע מ"ש בתוס' לעיל ס"ט א ד"ה בידוע כו' שבדורות הראשונים שהיו מהרים להביא שערות היה זמן גדלות קודם הרבה, ואחרי שאולידת בשית נכי מזה זמן הריון היתה בת שבע צעירה לימים ומשמע דבזמן שירד אוריה למלחמה היתה בת שבע ארוסתו ולא אשתו, ואין בזה משום כלי נשתמש בו הדיוט ע' ירושלמי לעיל פ"ב, אמנם הנה אביגיל אשת נבל היתה וכן רצפה ועמש"כ בשו"ת מחנה חיים קמא סי' ט"ז באריכות.

יב. **תדע דהא הו"ל ולד מעיקרא.** ברש"י אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"א י"ב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם, וצ"ע מה שלא הביא מקרא דלעיל מניה שמפורש ויגוף ה' את הילד אשר ילדה אשת אוריה לדוד.

יג. **אלא מהכא אלה תולדות תרח כו'.** בערל"נ כ' הא דלא התחילו מיד להוכיח ממקרא שבתורה היא דעדיפא להו הוכחה דבת שבע שתלתא דרי אולידו בני ח' ואז היו חזקה בתלת זימני רק כשאידחי לה ילוף מאברהם, ובסה"ק הצ"ע הא יכלו לילף שבדורות הראשונים ילדו בני ג' שנים מהכתיב וירד יהודה מאת אחיו היינו לאחר מכירת יוסף היה לוקח אשה את בת שוע וילדה לו ג' בנים בזה אחר זה ער ואונן ושלה ובסמוך גבי אברם ונחור והרן מוכח שבשלשה בנים בזה אחרי זה יש מאחד לחבירו שנה שלימה וא"כ נולד ער שנה אחת אחרי מכירת יוסף ואונן שתי שנים ושלה ג' שנים וכתיב בתמר כי ראתה כי גדל שלה והיא לא ניתנה לו לאשה והיינו כשהיה בן י"ג שנה כדאמרינן לק' גבי בצלאל א"כ מעשה תמר היה ט"ז שנה אחר מכירת יוסף וז' חדשים ימי עיבורה של תמר א"כ נולד פרץ ט"ז שנה וז' חדשים לאחר מכירת יוסף ויוסף פירש מאביו כ"ב שנה א"כ היה פרץ בעת שירדו למצרים בן חמש שנים וחמשה חדשים וכבר היו לו אז שני בנים חצרון וחמול שנחשבו במספר שבעים נפש שירדו למצרים א"כ כשהיו לפרץ שני בנים בהיותו בן ה' שנים וה' חדשים ע"כ התחיל להוליד כשהיה בן ג' שנים וה' חדשים בשנה אחת נולד חצרון ובשניה נולד חמול וממילא חזינן דבדורות הראשונים היו מולידים קודם לכן כו' עיין שם ובדעת זקנים פ' מקץ ובשדי חמד חלק הכללים מערכת אל"ף כלל קנ"ח איש.

יד. **ואברהם גדול מנחור שנה ונחור גדול מהרן שנה כו'.** ביד רמה כ' לאו דוקא נקט שנה ולא שתי שנים דהא בארביסר ירחי סגיא לתרי עיבורי דנחור ודהרן אלא כל היכא דהוו טפי מחדא שתא תרי שני קא חשיב להו דיום אחד בשנה חשוב שנה, ובדין הוא דלידוק ולימא ארביסר ירחי אלא כיון דבין הכי ובין הכי משתכח דהרן בבציר מט' אוליד והיינו פלוגתייהו דבציר מט' כתמני דמי, וע' בסדר הדורות ח"א אלף שני תתקי"ו וראה הגהות הגרש"ש לבמדבר רבה פ"ד אות ד ובמנחת יהודה לבראשית רבה ע"פ כת"י הו' תיאודר פל"ח (ע' שס"ד). ולכאורה יש לומר שאברהם ונחור תאומים אלא שאברהם הבכיר כמו בקרא דאבי מלכה ואבי יסכה, וביחוד הן הרן ואברהם לאו בני אם אחת נינהו כדאמרינן לעיל ג"ח ב גבי וגם אמנה אחות בת אבי היא אך לא בת אמי וא"כ מנ"ל דאברהם קשיש מנחור ונחור מהרן דילמא נולדו שלשתם תכופות לזמן מועט, וכ' בס' חדושי רי"ח לב"ר ס"פ ל"א מדלא כתיב וילד את אברם ונחור והרן כי אם את אברם את נחור ואת הרן, את איפסק להורות הפסק זמן.

טו. **ויולד נח את שם את חם ואת יפת כו' ודרך חכמתן קא חשיב להו.** בתוס' תמה א"כ ליחשוב תם לבסוף, והנה אשר נזכר שם בראשונה זהו בשביל חשיבותו בתור מופלג בחכמה שהוא קדום לזקנה בכל מקום ע' בבא בתרא ק"כ ע"א, ואשר ליפת נראה דכמו שהקדימה להזכר ראשון מורה על חשיבות כן גם אחרון חביב שבו חותמין ראה לק' צ"ו ב כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא, א"ל קרית ליה אלהא רבה וכתביתו ליה לבסוף אלא הכי כתובי שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה כו', ובעיון יעקב שם העיר על ששינו בשתים לא רק שהקדימו שם אלהא רבא כי אם אחרו את חזקיה אחרי ירושלם בעוד שמקודם הוזכר חזקיה לפני ירושלם, ולא אמר רק שלא יתכן להקדימו לפני אלהא רבא ולא ערער כלל על שהוקדם לירושלם, אמנם באמת כבוד מלך עדיף ואם לא הזכירוהו ראשון הרי חתמו בו, וה"ב ביפת דחשוב מחם כיון שלא מנוהו בראש משום דאברהם חשיב טפי עכ"פ חתמו בו.

טז. **וכי עבד בצלאל משכן בר כמה חוי כו'.** ע' צפנת פענח השמטות שבסוף הל' ערכין (נ"ד ע"א) דמוכח שקטן לא היה עושה במלאכת המשכן ומבואר באבדר"נ פי"א דגם טפלים היו מביאים למשכן, וע' שבת קי"ט ב גבי אין מבטלין תנוקות כו' וראה צפנת פענח תניגא (ג' ע"ג).

יז. **רש"י ד"ה וכי עביד משכן היה בן י"ג דקרי ליה איש כו'.** ע' רש"י נזיר כ"ט ב ד"ה רבי סבור מופלא הסמוך לאיש כו', וע' בדעת זקנים לבעלי התוס' פ' מקץ מפס' ויעש האיש כאשר אמר יוסף שארז"ל דזהו מנשה, והוא קטן היה כו' ומש"כ הגר"ר חיד"א בס' פני דוד פ' מקץ שם.

הי. **תניא אמר ר' שמעון בדין היה שתחא בת ראויה להיות כבן סו"מ שהכל כו'.** מבואר בזה דר' שמעון לא דריש טעמא דקרא להכריע עי"ז ההלכה כי אם כלימוד מוסרי, ויעוין בשבת כ"ג סע"א דתניא אמר ר' שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום בל תכלה פאת שדך, והקשו אטו כולהו לאו משום בל תכלה נינהו אמר רבא מפני הרמאין, אמנם בירושלמי פאה פ"ד ה"ב תני בשם ר' שמעון מפני ח מ ש ה דברים לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני הרמאין ומפני מראית העין ומשום שאסרה תורה לא תכלה פאת שדך, ויעוין בשו"ת אמרי שפר מהגר"א קלצקין סי' ל"ד, בס' נפש חיה סי' קי"ג סע' ט, ובספרי זה לעיל ט"ז ב אות כו, כ"א א אות ה, ושם ע"ב אות יט—כא.

ע' ע"א

א. **שהכל מצויין אצלה בעבירה.** ר"ל ותוכל לבוא גם לידי איסור סקילה בהיותה מאורסה (עמש"כ לק' ע"ב רע"א) ולכן תידון ע"פ סופה.